یادداشت

۴ دهه تحول

مهوش نرگسی
تحلیلگر جامعه‌شناسی تاریخی

ایران در چهار دهه اخیر شـاهد تغییـرات بنیادین اجتماعـی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی بوده است که هر یک از این تحولات را می‌توان در بستر تحولات تاریخی و ساختارهای اجتماعی عمیق‌تر تحلیل کرد. این تحولات نه تنها نتیجه تعاملات داخلی میان نیروهای اجتماعی و سیاسی هستند، بلکه به شدت از پویایی‌های بین‌المللی، تحولات منطقه‌ای و روندهای جهانی تأثیر گرفته‌اند. در این مقاله، با تأکید بر دیدگاه جامعه‌شناسـی تاریخی به بررسی این تغییرات در زمینه ساختار اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی ایران پرداخته خواهد شد.

الف. انقلاب اسلامی؛ سرآغاز یک دگرگونی اجتماعی-تاریخی: انقلاب اسلامی سـال ۱۳۵۷ نقطه عطفی در تاریخ معاصر ایران محسـوب می‌شود که نه تنها سـاختار سیاسـی کشـور را دگرگون کرد، بلکه تأثیرات عمیقی بر ساختارهای اجتماعی و فرهنگی جامعه ایران گذاشت. پیش از انقلاب، ایران تحت حاکمیت پهلوی‌ها به سـوی مدرنیزاسـیون اقتصادی و اجتماعی سـوق داده می‌شـد. سیاست‌های توسعه‌گرایانه محمدرضا شاه، از جمله اصلاحات ارضی و افزایش درآمد نفتی، موجب شکل‌گیری طبقه متوسط شهری و افزایش شهرنشینی شد. با این حال، عدم انطباق این تغییرات اقتصادی و اجتماعی با ساختارهای سنتی جامعه و همچنین اقتدارگرایی سیاسـی رژیم پهلوی، به نارضایتی گسـترده‌ای انجامید. انقلاب اسـلامی در واکنش به این نارضایتی‌ها به وقوع پیوسـت، اما برخلاف بسیاری از انقلاب‌های مدرن که بر اساس ایدئولوژی‌های سکولار شکل گرفتند، این انقلاب بر پایه ایدئولوژی اسلام سیاسی شکل گرفت. در نتیجه، پس از انقلاب، ایران وارد دوره‌ای شد که طی آن ساختارهای اجتماعی به شدت متأثر از ایدئولوژی حاکمیت شـدند. در این دوره، ارزش‌های دینی و سـنتی به‌عنوان هسـته اصلی مشـروعیت حکومت معرفی شدند و سیاسـت‌های فرهنگی و اجتماعی کشور بر این مبنا تنظیم شد.

ب. جنگ ایران و عراق؛ شکل‌دهی به هویت اجتماعی و سیاسی جدید: جنگ ایـران و عـراق (۱۳۶۷-۱۳۵۹) به عنوان یک رویداد مهم، تأثیرات گسـترده‌ای بر جامعه ایران گذاشـت. از منظر جامعه‌شناسی تاریخی، این جنگ نه تنها موجب بسیج گسـترده اجتماعی شـد، بلکه به بازتعریف هویت ملی و اجتماعی کمک کرد. بسیج اجتماعی برای دفاع از کشور، موجب افزایش همبستگی میان طبقات مختلف اجتماعی شد و مفهوم «امت اسلامی» را تقویت کرد. در عین حال، جنگ به تدریج موجب تغییر در ترکیب جمعیتی کشـور شد. مهاجرت گسـترده مردم از مناطق جنگ‌زده به شـهرهای دیگر و تمرکز جمعیت در مناطق شـهری، تأثیرات عمیقی بر ساختار اجتماعی و اقتصادی کشور گذاشت.

ج. تغییرات جمعیتی و تحولات اجتماعی: یکی از مهم‌ترین روندهای چهار دهه اخیر، تغییرات گسـترده در ساختار جمعیتی ایران بوده اسـت. انقلاب جمعیتی دهه ۱۳۶۰ کـه با افزایش چشـمگیر نرخ زاد و ولد همراه بـود، به یکی از چالش‌های اساسـی دهه‌های بعد تبدیل شد. در دهه ۱۳۷۰ با سیاست‌های کاهش جمعیت، نرخ زاد و ولد به شدت کاهش یافت که این امر به تغییرات جمعیتی در ساختار سـنی جمعیت ایران انجامید. از منظر جامعه‌شناسی، این تغییرات جمعیتی تأثیرات مهمی بر سایر بخش‌های جامعه داشته است. جوان‌گرایی جمعیت در دهه‌های ۱۳۸۰ و ۱۳۹۰ به ظهور نسل جدیدی انجامید که از نظر ارزش‌ها، شکل‌ها و سبک زندگی با نسل پیشـین تفاوت‌های زیادی داشت. این نسل که به شدت تحت تأثیر فناوری‌های نوین، جهانی‌شـدن و دسترسی به اطلاعات قرار داشت، نقش مهمی در شکل‌دهی به روندهای اجتماعی و فرهنگی کشور ایفا کرد.

د. جهانی‌شدن و تغییرات فرهنگی: یکی دیگر از روندهای مهم چهار دهه اخیر، تأثیر جهانی‌شدن بر جامعه ایران بوده است. با وجود سیاست‌های محدودکننده در زمینه دسترسی به اطلاعات و رسانه‌ها، ظهور اینترنت و شـبکه‌های اجتماعی به تدریج مرزهای فرهنگی را درهم شـکست. جهانی‌شـدن فرهنگی باعث تغییراتی در سـبک زندگـی، ارزش‌ها و هویت جوانان ایرانی شـد. تأثیرات این روند را می‌توان در حوزه‌های مختلف از جمله مد، موسیقی، سینما و رفتارهای اجتماعی مشاهده کرد. از سوی دیگر، جهانی‌شدن اقتصادی نیز بر ساختارهای اقتصادی و اجتماعی ایران تأثیر گذاشـت. تلاش برای ادغام در اقتصاد جهانی، به‌ویژه در دهه ۱۳۸۰، موجب تغییراتی در سیاست‌های اقتصادی و ظهور بخش خصوصی شد. با این حال، تحریم‌های بین‌المللی و عدم ثبات اقتصادی مانع از تحقق کامل این اهداف شد.

ه. نوسـازی اقتصادی و پیامدهای اجتماعی: در چهار دهه اخیر، اقتصاد ایران تحت تأثیر سیاست‌های مختلف نوسازی و اصلاحات اقتصادی قرار داشته است. اصلاحات اقتصادی دهه ۱۳۷۰ که با هدف خصوصی‌سـازی و کاهش وابسـتگی به درآمدهای نفتی اجرا شـد، تأثیرات متفاوتی بر جامعه گذاشت. از یک سو، این اصلاحات به گسترش طبقه متوسط جدیدی انجامید که بیشتر در شهرها متمرکز بود و به تحصیلات و خدمات دسترسـی داشـت. از سوی دیگر، شکاف طبقاتی و افزایش نابرابری اجتماعی به یکی از چالش‌های اصلی جامعه ایران تبدیل شـد. در دهه‌های بعد، تحریم‌های بین‌المللی به مشـکلات اقتصـادی ایران دامن زد. کاهش ارزش پول ملی، تورم شـدید و کاهش قدرت خرید مردم تأثیرات منفی بر رفاه اجتماعی گذاشت. این شرایط اقتصادی موجب تغییرات گسـترده‌ای در سبک زندگی مردم، الگوهای مصرف و حتی روابط اجتماعی شد.

و. زنـان و تحولات اجتماعی: تحولات مربوط به زنان در چهار دهه اخیر یکی از مهم‌ترین شاخص‌های تغییرات اجتماعی ایران است. پس از انقلاب اسلامی، نقش و جایگاه زنان در جامعه تحت تأثیر سیاسـت‌های مذهبی و فرهنگی قرار گرفت. محدودیت‌هایی که بر زنان گذاشـته شـد، از جمله حجاب اجباری و تفکیک جنسیتی، تأثیرات متناقضی بر وضعیت زنان داشـت. با این حال، زنان ایرانی با اسـتفاده از فرصت‌های آموزشـی و اقتصادی توانسـتند نقش فعالی در جامعـه ایفا کنند. افزایش سـطح تحصیلات زنان و حضور آنها در بازار کار، نه تنها به تغییر نقش‌های جنسـیتی انجامید، بلکه به شـکل‌گیری نسل جدیدی از زنان آگاه و مطالبه‌گر کمک کرد.

ز. جنبش‌های اجتماعی و تحولات سیاسـی: یکی از ویژگی‌های بارز چهار دهه اخیر ایران، ظهور و گسـترش جنبش‌های اجتماعی بوده است. از جنبش اصلاحات در دهه ۱۳۷۰ تا جنبش‌های اعتراضی دهه ۱۳۸۰ و ۱۳۹۰، این جنبش‌ها نمایانگر تغییرات عمیـق در جامعه ایران هسـتند. این تحولات از منظر جامعه‌شناسـی تاریخی نشان‌دهنده افزایش آگاهی اجتماعی و مطالبات مردم برای حقوق بیشتر، شفافیت سیاسـی و بهبود وضعیت اقتصادی اسـت. جنبش‌های اجتماعی در ایران عمدتاً به دلیل تضاد میان ساختارهای سنتی و مدرن شکل گرفته‌اند. این جنبش‌ها نشان‌دهنده تغییرات در ساختار طبقاتی، ارزش‌های اجتماعی و نقش‌های جنسیتی هسـتند و بازتاب‌دهنده روندهای جدیدی در عرصه‌های اجتماعی و سیاسی هسـتند.

نتیجه‌گیـری: چهـار دهه اخیـر در تاریخ اجتماعـی ایـران دوره‌ای از تغییرات بنیادین بوده که بر تمامی جنبه‌های جامعه تأثیر گذاشـته اسـت. انقلاب اسلامی بـه عنوان یک رویداد محوری، نقطه آغاز این تحـولات بود. اما روندهای جهانی، تغییرات جمعیتی، تحولات اقتصادی و ظهور نسل‌های جدید نیز نقش مهمی در شکل‌دهی به جامعه امروز ایران داشـته‌اند. از منظر جامعه‌شناسی تاریخی، این تغییرات نه تنها بازتاب‌دهنده کشمکش‌های داخلی و تحولات ساختاری هستند، بلکه به شـدت تحت تأثیر عوامل خارجی و روندهای جهانی قرار دارند. فهم این تحولات نیازمند نگاهی جامع به تاریخ، فرهنگ، سیاسـت و اقتصاد ایران اسـت و نشـان می‌دهد که چگونه سـاختارهای اجتماعی و سیاسی با هم تعامل دارند تا مسیر آینده جامعه را شکل دهند.

چالش جهانی تأمین مالی تغییر اقلیم

حضور کم‌رنگ ایران در نشست‌های تغییر اقلیم هزینه‌بر خواهد شد

فرحناز هاشمی

بیست‌ونهمین نشست تغییر اقلیم سازمان ملل متحد موسوم به (COP۲۹) از ۱۱ تا ۲۳ نوامبر سال میلادی جاری با وقت اضافی، به میزبانی جمهوری آذربایجان در حالی برگزار شد که نگرانی‌ها درباره گرمایش زمین، انتشار گازهای گلخانه‌ای، مصرف سوخت‌های فسـیلی و جنگل‌زدایی همچنان ادامه دارد. آثار تغییر اقلیم در سـال‌های اخیر بروز بیشتری در کشـورها به ویژه کشورهای کوچک جزیره‌ای، کمتر توسعه‌یافته و آنهایی که در مناطق خشک و نیمه‌خشک واقع شده‌اند، داشته است. با افزایش آثار تغییر اقلیم مانند خشک‌سالی‌ها، سیلاب‌ها، آتش‌سوزی‌ها در جنگل‌ها و مراتع و کاهش تولید غذا حالا چشم بسیاری از حکمرانان و تصمیم‌گیران بر روی این پدیده بازتر شده است.

در این مسـیر، کشورهای در حال توسعه و در معرض آسـیب در نشسـت‌های کاپ‌ها تلاش می‌کنند با چانه‌زنی، بودجه سـالانه تغییر اقلیم را بالا ببرند تا بتوانند در برابر این پدیده دوام بیاورند. سـلیمانی همچنین بر این باور است که حضور کم‌رنگ ایران در نشسـت‌های تغییر اقلیم سـازمان ملل متحد در آینده با هزینه‌هایی همراه خواهد شد و این هزینه‌ها را کشورها به جیب مردم پرداخت می‌شود.

✔ ارزیابی شـما از بیست‌ونهمین نشسـت تغییر اقلیم سازمان ملل متحد چیست؟

در این نشسـت کـه نزدیک به دو هفتـه در باکـوی آذربایجان به طول انجامید، تقریباً تمام کشـورهای عضو حضور پررنگی داشـتند. امسال بیش از ۵۸ هزار نفر در سـطوح مختلف اعم از سـران یا وزرای برخی کشـورها، کارشناسـان و نمایندگان سـازمان‌های دولتی، غیردولتی و مسـتقل شرکت کردند و همان‌طورکه پیش‌بینی می‌شـد، این نشسـت بر موضوعات تأمین مالی اقلیـم جهانی، هدف‌گـذاری کمی، تعهدات جدیـد و انرژی متمرکز بود. مذاکرات میان شـرکت‌کنندگان بسیار فشـرده و با چانه‌زنی‌های زیادی همراه شد. ایران حضور کم‌رنگی در کاپ ۲۹ داشت و اکثر متخصصان حوزه اقلیـم در ایـران از دور و به‌صورت مجازی این نشسـت را رصد می‌کردند. چالش اصلی در این کاپ، بر سـر سـقف تعهدات مالی بود، به طوری که کشورهای توسـعه‌یافته تلاش می‌کردند سقف تعهدات مالی خود را برای کمک به کاهش انتشـار گازهای گلخانه‌ای و سـازگاری بـا تغییر اقلیم به کشـورهای کمتر توسعه‌یافته و در حال توسعه، پایین نگه دارند و در نهایت به این نتیجه رسـیدند که ۱۰۰ میلیارد دلاری که در سـال‌های گذشته روی آن توافق کرده بودند، باسـ‌ق‌گوی این میزان از اثرات تغییر اقلیم نیسـت و باید هدف‌گذاری و پلتفرم جدیدی برای کاهش انتشـار گازهای گلخانه‌ای و جلوگیری از گرمایش کره زمین تعیین شـود. در نهایت هم رقم ۳۰۰ میلیارد دلار کمک سـالانه به کشورهای کمتر توسعه‌یافته و در حال توسعه برای کاهش انتشـار گازهای گلخانه‌ای و سـازگاری با اثرات تغییر اقلیم مصوب شد. در واقع نشست امسال، نشست ملی تغییر اقلیم بود.

✔ فکر می‌کنید، این رقم باسـ‌ق‌گوی اهداف کنوانسیون تغییر اقلیم سازمان ملل متحد اسـت؟ برخی از کشورهای در حال توسـعه پس از اتمویب این بودجه در واکنشی آن را ناچیز یا شوخی خواندند.

معتقدم بودجـه ۳۰۰ میلیارد دلاری که در کاپ ۲۹ مصوب شـد ناچیز نیسـت، اما کافی هم نیسـت. اگر این مبلغ در شرایط کنونی به طور مطلوب مدیریت شـود، آثار مثبتی در کاهش انتشـار گازهای گلخانه‌ای و جلوگیری از افزایش گرمای زمین خواهد داشـت. اگر کشـورهای جهان از مبلغ ۱۰۰ میلیـارد دلار به ۳۰۰ میلیارد دلار کنونی رسـیده‌اند، مطمئنم در سـال‌های آینده این رقم اضافه خواهد شـد و گام‌های اسـاسـی‌تری برداشته می‌شود. بنابراین می‌توان این افزایش بودجه را به فال نیک گرفت.

✔ چقدر با این کفته موافقید که کشـورهای در حال توسعه نقش آن‌چنانی در انتشار گازهای گلخانه‌ای ندارند؟

این گفته قابل پذیرش نیسـت، زیرا در جدول کشـورهای منتشـرکننده گازهای گلخانه‌ای، کشورهایی مانند چین، ایالات متحده، هند، روسیه، برزیل، ایران، ژاپن، کره جنوبی، عربسـتان و اندونزی جزء ۱۰ کشـور نخست جهان هسـتند.

✔ پس شما با این پیشـنهاد کشورهای توسـعه‌یافته در کاپ ۲۹ موافقید که کشورهای در حال توسـعه هم باید در هزینه‌های کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای سهیم شوند؟

زمانـی که یک حرکـت جهانی بـرای جلوگیری از گرمایـش و تخریب زمین صورت می‌گیرد، همه کشـورها باید مشارکت کنند. کشورهای در حال توسـعه‌ای مانند چین، هند، برزیل و اندونزی امروز دیگر همچون ۱۵ سـال پیش نیسـتند و بضاعت مالی قوی دارند و می‌توانند به این مشارکت مالی بپیوندند. از سـوی دیگر موضوع برنامه مشـارکت مالی کشورها موسوم به (NDC) نیز در همین راسـتا و درکنوانسـیون تغییر اقلیم سازمان ملل متحد مطرح شده است.

✔ دلیل تغییر رویکرد کشورهای توسعه‌یافته در نشست‌های تغییر اقلیم در بحث تامین مالی چیست؟

به نظرم آنان احسـاس خطر جـدی می‌کنند. ضمن آنکـه همه داریم روی یک کره خاکی زندگی می‌کنیم و مانند مسـافران یک کشتی هستیم که هیچ‌یک حق سوراخ‌کردن آن را ندارد.

✔ فکر می‌کنید درخواسـت کشـورهای توسـعه‌یافته برای سهیم‌شدن کشورهای در حال توسـعه در تامین مالی برای کاهش کازهای گلخانه‌ای و سازگاری با اثرات تغییر اقلیم، آخرالدنی است؟

اطمینـان دارم این اتفـاق خواهد افتاد و هرچه این مشـارکت در تامین مالی زودتر انجام شـود، خسـارت‌ها کمتر خواهد شد. رویکرد و رفتار جامعه جهانی در ۱۵ سـال اخیر تغییر یافته اسـت، هرچند میزان انتشـار گازهای گلخانـه‌ای کاهـش نیافته، اما جهـان رو به آگاهی بیشـتر پیش می‌رود و این مطالبه‌گری جهانی اسـت. باید گفت جهان در این مسـیر ضابطه‌مندتر می‌شـود و روزی می‌رسد که باید با بخواهیم نفت و محصولات نفتی صادر کنیم، باید جارچوب‌هایی را در این زمینه رعایت کنیم.

✔ می‌خواهـم به موضـوع ۳۰۰ میلیارد دلار بودجه سـالانه مصوب کاپ ۲۹ برگردیم. ایـران چگونه می‌توانـد از این منبع مالی برای سـازگاری یا مقاوم‌سازی در برابر آثار تغییرات اقلیمی بهره ببرد؟

ایران به عنوان یکـی از اعضای جامعه ملل متحد، ابتدا باید برادری‌اش را ثابـت کند و در فرایند جهانی اقلیمی، حضور مؤثر و مفید از خود نشـان دهد و سپس از مزایای مالی مصوبات کاپ‌های تغییر اقلیم منتفع شود. در حال حاضر ایران و یمن دو کشوری هستند که توافق‌نامه پاریس را نپذیرفته و به آن ملحق نشـده‌اند. ایران و یمن هرچند تنها کشـورهایی هسـتند که برنامه مشـارکت داوطلبانه خود موسوم به (INDC) را در راستای کاهش گازهای گلخانه‌ای به دبیرخانه کنوانسـیون تغییر اقلیم سازمان ملل متحد ارائه داده‌اند، اما هنوز برنامه مشـارکت ملی (NDC) و هدف‌گذاری‌شان را بـرای کاهش گازهای گلخانه‌ای به این دبیرخانه ارسـال نکرده‌اند و این در حالی اسـت که اغلب کشـورهای جهان در این زمینه اقـدام لازم را انجام داده‌اند. اکنون ۱۲۷ کشور نیز ویرایش دوم و دو کشور برزیل و امارات متحده عربی ویرایش سوم (NDC) خود را به دبیرخانه کنوانسیون ارسال کرده‌اند. متأسفانه در این زمینه ایران با سـایر کشورهای جهان فاصله زیادی دارد و تا زمانی که با این سیاسـت حرکت کنیم یک سـنت هـم از این منابع مالی بهره‌مند نمی‌شویم. مگر آنکه رویکرد و سیاستمان تغییر کند.

✔ کمی بیشتر به محتوای کاپ ۲۹ بپردازیم. از دیگر مباحث و دستاوردهای مهم این نشست چه بود؟

یکی از مباحث مهم این دوره از نشسـت‌های تغییر اقلیم سـازمان ملل متحد، نهایی‌کردن بازارهای کربن بود. امسال برای نخسـتین بار یک سازوکار متمرکز برای بازار کربن پیشنهاد شد و مورد توافق اعضا و استقبال کشورهای در حال توسـعه قرار گرفت. بازار متمرکز کربن به کشـورها و سازمان‌هایی که انتشـار کربـن بالایی دارند، کمک می‌کند که اعتبـار کربن خود را بخرند یا بفروشـند و وارد بـورس یا معاملات خارج از بورس شـوند. همچنین در نشسـت بر تاب‌آوری اقلیمی و اقدام‌های اقلیمی فراگیر و عادلانه نیز تأکید شـد. عدالت اقلیمی از موضوعات بسـیار مهمی است که باید به آن توجه شـود؛ زیرا به حقوق و کم‌وکیف حیات آیندگان توجه دارد. گوترش، دبیر کل سازمان ملل متحد، در سخنرانی خود در این نشسـت هشدار جدی داد که با ادامه روند کنونی در جهان در فضای افزایش دما و ۲.۷ درجه سـانتی‌گراد حرکت خواهیم کرد که با تحقق توافق‌نامه پاریس برای کنترل شـدن دمای زمین از ۱.۵ درجه مصوب شـده، فاصله زیادی دارد و این چیزی اسـت که زندگی نسل آینده را به مخاطره می‌اندازد.

✔ درباره آب، کشاورزی و حفاظت از جنگل‌ها چه مباحثی شکل گرفت؟

در بیش از یک دهه گذشـته، چالش آب در سـطح جهانی بسیار جدی شـده و از موضوعات بسیار پراهمیت نشست‌های سالانه تغییر اقلیم است. تصـاحب شـرکت‌کنندگان بر موضوع آب متمرکز می‌شـود و مکانیسـم‌های مختلفی را در سـطح ملی، منطقه‌ای و جهانی در مورد مدیریت منابع آبی مطرح می‌کنند. امسـال هم از این قضیه مسـتثنا نبود. البته در نظر داشته باشید که کشورها در نشسـت‌های تغییر اقلیم سازمان ملل متحد، نمی‌توانند برای آب و استراتژی‌های آب تصمیم بگیرند. برای کشـاورزی هم همین‌طور، اما کشـورهای عضو راهکارها، پیشنهادها و توصیه‌هایـی می‌دهند که در بسـیاری از مجامع تخصصی و پلتفرم‌های خاص مرتبط موضوعی مانند آب، کشاورزی و جنگل به شکل خاص و جداگانه به آنها پرداخته می‌شود. برای مثال پیشنهادها و توصیه‌ها در حوزه کشاورزی در نشسـت کاپ‌ها، دستور کار سازمان غذا و کشاورزی ملل متحد (FAO) می‌شود.

✔ می‌دانیم که بخش کشـاورزی از انتشـاردهنده‌های گازمان است و از سـویی تولید غذا و امنیت غذایی را در جهان بر عهده دارد. جهان چگونه با این موضوع می‌خواهد روبه‌رو شود و تدبیر کند؟

کشـاورزی و دامپروری در انتشـار گازهای متان و اکسید نیتروژن، متهم ردیف اول هسـتند و کارشناسان و تصمیم‌گیرندگان، نقش کشاورزی را در انتشار گاز متان و اثر آن بر گرمشـدن کره‌زمین بسیار مهم می‌دانند. ازاین‌رو در کاپ امسـال بر اسـتفاده از فناوری‌های جدید و حمایت از نوآوری‌های مرتبـط با کشـاورزی هوشـمند اقلیمـی تأکید شـده اسـت؛ به‌طوری‌که سـرمایه‌گذاری‌ها و مشـارکت‌های مرتبط با COP۲۹ نسـبت به رویداد سال گذشـته در ایـن حوزه تقریبا دو برابر شـده اسـت. در اجـلاس باکو، ارقام اعلامـی و حمایتی در این حوزه از ۱۷ میلیارد دلار در سـال ۲۰۲۰ به ۲۹.۲ میلیارد دلار در سـال ۲۰۲۴ رسـیده که از طرف منابع بخش خصوصی و دولتی اظهار و تامین می‌شود.

✔ بودجه سالانه تغییر اقلیم در کاپ‌ها صرف چه مواردی می‌شود؟

صندوق اقلیم سبز و صندوق سازگاری به‌عنوان دو بازوی مالی کنوانسیون تغییر اقلیم سـازمان ملل متحد مکلف هسـتند از طرح‌های مرتبط با کاهش گازهای گلخانه‌ای در تمام بخش‌ها ازجمله بخش کشـاورزی حمایت‌های مناسـبی انجام دهند. این دو صندوق در واقـع کارگزار و عامل عملیاتی در این زمینه محسوب می‌شوند و منابع مالی کشورهای اعطاکننده را در زمینه ظرفیت‌سـازی و آموزش نیروی انسـانی، ارتقا و انتقال فناوری، حمایت از نوآوری‌ها، رشـد و بهبود صنعت بیمه و تمام فعالیت‌های مرتبط با کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای و اقدامات سازگاری با تغییر اقلیم را به کشورهای اقلیم، پس از تصویب افزایش بودجه سـالانه از ۱۰۰ میلیارد دلار به ۳۰۰ میلیارد دلار، راضی از این نشست بیرون نیامدند. با این حال کارشناس ارشد تغییر اقلیم کشورمان درگفت‌وگویی به داشبوم، این رقم را به فال نیک می‌گیرد و معتقد است هرچند این بودجه برای کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای و سـازگاری با آثار آن کافی نیست، اما می‌توان با آن اقدامات مطلوبی در حوزه مدیریت تغییر اقلیم و سازگاری انجام داد.

دکتر حمیدرضا سلیمانی رئیس مرکز نوآوری و فناوری منابع طبیعی معتقد است برخی از کشورهای در حال توسعه مانند چین، هند، روسـیه و برزیل که جزء رتبه‌های نخست انتشار گازهای گلخانه‌ای در جهان قرار دارند، امروزه دارای بضاعت مالی قوی هسـتند و می‌توانند در تأمین مالی سهیم شوند. او می‌گوید ایران نیز برای بهره‌مندشدن از بودجه جهانی تغییر اقلیم و انتقال فناوری‌های جدید باید ابتدا به توافق‌نامه پاریس بپیوندد. سـلیمانی همچنین بر این باور است که حضور کم‌رنگ ایران در نشسـت‌های تغییر اقلیم سـازمان ملل متحد در آینده با هزینه‌هایی همراه خواهد شد و این هزینه‌ها را کشورها به جیب مردم پرداخت می‌شود.

کشاورزی و دامپروری در انتشـار گازهـای متان و اکسید نیتروژن متهـم ردیـف اول هسـتند و کارشناسان و تصمیم‌گیرنـدگان، نقـش کشـاورزی را در انتشـار گاز متان و اثـر آن برگرمشـدن کره‌زمین بسـیار مهم می‌دانند. از این‌رو در کاپ امسال به استفاده از فناوری‌های جدید و حمایت از نوآوری‌های مرتبط با کشـاورزی هوشـمند اقلیمـی تأکید شـده اسـت

دیدگاه

آلودگی هوا و مرگ‌های ناگهانی

تحلیل جامع علمی و آماری از بحران جهانی و ملی

معین‌مثاق

آلودگی هوا یکی از بزرگ‌ترین چالش‌های زیست‌محیطی قرن حاضر است که تأثیرات فاجعه‌باری بر سلامت انسان‌ها و اکوسیستم‌ها دارد. این یدیده از ترکیب آلاینده‌های گوناگون مانند ذرات معلق، دی‌اکسید نیتروژن، ازن، مونواکسید کربن و ترکیبات آلی فرار تشـکیل شـده که بر اثر فعالیت‌های انسـانی نظیر استفاده از سـوخت‌های فسیلی، صنایع سنگین، حمل‌ونقل و تولید انرژی وارد جو می‌شوند. پژوهش‌های علمی در دهه‌های اخیر نشـان داده‌اند که آلودگی هوا ارتباط مسـتقیمی با افزایش مرگ‌های زودرس و ناگهانی به‌ویژه بر اثر بیماری‌های قلبی-عروقی و تنفسی دارد. این مقاله با استفاده از داده‌های آماری از ایران و جهان، به تحلیل این معضل و پیامدهای آن می‌پردازد و ضرورت اقدامات پیشگیرانه را برجسته می‌کند.

طبق گزارش سازمان جهانی بهداشـت (WHO)، سـالانه بیش از هفت میلیون نفر در جهان به دلیل مواجهه با آلودگی هوا جان خود را از دسـت می‌دهند. از این تعـداد، ۴.۲ میلیون مرگ مربوط به آلودگی هوای بیرونی و ۳.۸ میلیون مرگ به آلودگی هوای داخل سـاختمان نسـبت داده می‌شود. ایـن آمار نشـان می‌دهد که کیفیـت پایین هـوا به یکـی از عوامل اصلی مرگ‌ومیر در سطح جهانی تبدیل شده است. آلودگی هوای بیرونی به‌ویژه در کلان‌شهرهای صنعتی و پرجمعیت کشورهای در حال توسعه بیشترین تأثیر را دارد. ذرات معلـق کمتر از ۲.۵ میکرون (PM۲.۵)، به دلیل قابلیت نفوذ بـه عمق ریه‌ها و ورود به جریان خون، خطر ابتلا به بیماری‌های کشـنده‌ای مانند سکته قلبی، سـکته مغزی، سرطان ریه و بیماری‌های انسدادی مزمن ریه را به‌شدت افزایش می‌دهند.

ایران نیز بـه دلیل موقعیـت جغرافیایی، تراکم جمعیت در شـهرهای بزرگ و اتکا به سـوخت‌های فسیلی، به‌ویژه مازوت، یکی از کشورهایی است که بهـشـدت تحت تأثیر آلودگی هوا قرار دارد. بر اسـاس داده‌های وزارت بهداشـت ایران، سالانه حدود ۴۰ تا ۵۰ هزار مرگ به‌طور مستقیم به آلودگی هوا نسـبت داده می‌شود که این رقم حدود ۱۲ درصد از کل مرگ‌ومیرهای کشـور را تشـکیل می‌دهد. تهران، به‌عنـوان یکی از آلوده‌ترین شـهرهای جهان، روزانه شـاهد غلظت بالایی از آلاینده‌هـای خطرناک مانند PM۲.۵ و ازن اسـت که اسـتانداردهای بین‌المللی را به‌طور مـداوم نقض می‌کند. مطالعات نشـان می‌دهد که در سـال ۱۴۰۱، تنها در شهر تهران حدود چهار هزار مرگ منتسـب به آلودگی هوا ثبت شده که این رقم نسبت به سال‌های قبل افزایش چشمگیری داشته است. به گفته سازمان محیط زیست ایران، اسـتفاده کسـترده از مازوت در نیروگاه‌ها و صنایع یکـی از دلایل اصلی این وضعیت است.

آلودگـی هـوا عـلاوه بـر تأثیرات مسـتقیم بـر مرگ‌ومیر، منجـر به بروز بیماری‌های مزمن و کاهش کیفیت زندگی می‌شـود. ازجمله بیماری‌های مرتبط با آلودگی هوا می‌توان به اسـم، آلرژی‌های تنفسی، برونشیت مزمن

و بیماری‌های قلبی-عروقی اشـاره کرد. همچنین، آلودگی هوا بر کروه‌های آسـیب‌پذیر مانند کودکان، سالمندان و افراد دارای بیماری‌های زمینه‌ای تأثیر شـدیدتری دارد. پژوهش‌های انجام‌شده در ایران نشان می‌دهد که آلودگی هوا باعـث افزایش درخور توجه مراجعه به بیمارسـتان‌ها و مراکز درمانی برای مشکلات تنفسی و قلبی شده است. علاوه بر این، شواهد علمی حاکی از آن اسـت که آلودگی هوا می‌تواند تأثیرات نامطلوبی بر رشـد شـناختی کودکان و سلامت روان افراد داشته باشد.

با مقایسـه وضعیت ایران با دیگر کشـورها مشخص می‌شـود که آمار مرگ‌ومیـر ناشـی از آلودگی هوا در ایـران از میانگین جهانی بالاتر اسـت. در حالی که میانگین جهانی مرگ‌ومیر ناشی از آلودگی هوا حدود ۱۰ درصد اسـت، این رقم در ایران به ۱۲ درصد می‌رسـد. این تفاوت می‌تواند ناشـی از عدم اجرای قوانین زیست‌محیطی، استفاده گسـترده از سـوخت‌های آلاینده و عدم توسـعه زیرسـاخت‌های انرژی پاک باشـد. برای مثال، قانون هوای پاک که در سـال ۱۳۹۶ تصویب شد، تاکنون تنها ۱۲ درصد از مفاد آن اجرا شـده اسـت. این عدم تعهد به اجرای کامل قوانین محیط‌زیستی یکی از دلایل اصلی وخامت وضعیت آلودگی هوا در ایران است.

نکتـه درخور توجه دیگر، تأثیـرات اقتصادی آلودگی هواسـت. تخمین زده می‌شـود که هزینه‌های اقتصادی ناشـی از آلودگی هوا در ایران سالانه حدود هشـت میلیارد دلار باشد که این رقم شامل هزینه‌های درمان، کاهش بهره‌وری نیروی کار و خسـارات ناشـی از مرگ‌ومیر زودرس اسـت. در سطح جهانی نیز مطالعات نشـان می‌دهند که آلودگی هوا بالغ بر پنج تریلیون دلار در سال اسـت. این آمارها نشان‌دهنده بار سنگین این معضل بر اقتصاد جهانی و ملی اسـت و ضرورت سـرمایه‌گذاری در فناوری‌های کاهش آلودگی و اسـتفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر را برجسته می‌کند.

برای مقابله با بحران آلودگـی هوا، مجموعه‌ای از راهکارها پیشـنهاد می‌شود که شامل اقداماتی در سطح ملی و بین‌المللی است. در سطح ملی، اجرای کامل قوانین زیست‌محیطی، گسـترش سیسـتم حمل‌ونقل عمومی پاک، کاهش اسـتفاده از سوخت‌های فسیلی، توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر و آگاهی‌بخشی به مردم ازجمله اقدامات ضروری اسـت. در سطح بین‌المللی، همکاری کشـورها برای کاهش انتشـار گازهای گلخانه‌ای و سرمایه‌گذاری در فناوری‌های سـبز می‌تواننـد تأثیر درخور توجهی بـر کاهش آلودگی هوا داشته باشد. تجربه کشورهای موفقی مانند آلمان و سوئد نشان می‌دهد که اسـتفاده گسـترده از انرژی‌های پاک و بهینه‌سازی مصرف انرژی می‌تواند به کاهش چشمگیر آلودگی هوا منجر شود.

در نهایت، آلودگـی هوا نه‌تنها یـک بحران زیسـت‌محیطی، بلکه یک مسـئله انسـانی و اقتصادی اسـت که زندگی میلیون‌ها نفر را در سراسـر جهان تحت تأثیر قرار می‌دهد. در ایران، وضعیت وخیم آلودگی هوا نیازمند اقدامات فوری و مؤثر اسـت تا از افزایـش مرگ‌ومیرهای ناگهانی و تأثیرات بلندمدت بر سـلامت و اقتصاد کشور جلوگیری شـود. اگرچه مقابله با این بحـران چالش‌های متعددی به همراه دارد، اما تعهـد به اقدامات پایدار و سرمایه‌گذاری در انرژی‌های پاک می‌تواند گامی مؤثر در جهت بهبود کیفیت هوا و سلامت جامعه باشد.

مرثیه‌ای برای خانه سرتیپ محمدخان کرلو

ریحانه ظهیری
مستند۷

به‌واسـطه سـال‌ها دوری از وطن، همیشـه به دنبال خانه و مفهوم حقیقی آن می‌گشتم؛ به دنبال جایی که بتوانم کاشی به کاشی و آجر به آجر به آن حس تعلق خاطر داشته باشم. من به دنبال نقشی هستم که بتواند بخشی از هویتم را برای برخی کشـورها، کارشناسـان و نمایندگان سـازمان‌های دولتی، غیردولتی و مسـتقل شرکت کردند و همان‌طورکه پیش‌بینی می‌شـد، این نشسـت بر موضوعات تأمین مالی اقلیـم جهانی، هدف‌گـذاری کمی، تعهدات جدیـد و انرژی متمرکز بود. مذاکرات میان شـرکت‌کنندگان بسیار فشـرده و با چانه‌زنی‌های زیادی همراه شد. ایران حضور کم‌رنگی در کاپ ۲۹ داشت و اکثر متخصصان حوزه اقلیـم در ایـران از دور و به‌صورت مجازی این نشسـت را رصد می‌کردند. چالش اصلی در این کاپ، بر سـر سـقف تعهدات مالی بود، به طوری که کشورهای توسـعه‌یافته تلاش می‌کردند سقف تعهدات مالی خود را برای کمک به کاهش انتشـار گازهای گلخانه‌ای و سـازگ